

■ УДК 008:002

Ю. В. Трач, кандидат педагогічних наук, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

З'ясовано сутнісні ознаки інформаційної культури в контексті розвитку нових інформаційних технологій, зокрема, звернено увагу на необхідність усвідомлення інформаційної культури як найважливішого показника розвитку інформаційного суспільства і становлення нового типу взаємодії людини та навколишнього середовища. Наголошено, що опанування технології раціонального використання інформаційних ресурсів суспільства є одним з компонентів інформаційної культури особистості, а проблеми інформаційної культури — це проблеми суспільства загалом, вони мають суспільний і державний статус.

Ключові слова: *інформаційні технології, інформаційна культура, інформаційна грамотність, інформаційний ресурс, глобалізація.*

Ю. В. Трач, кандидат педагогических наук, доцент, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

НОВЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИНФОРМАЦИОННАЯ КУЛЬТУРА В ГЛОБАЛИЗИРОВАННОМ МИРЕ

Выяснены сущностные признаки информационной культуры в контексте развития новых информационных технологий, в частности, обращено внимание на необходимость осознания информационной культуры как важнейшего показателя развития информационного общества и становления нового характера взаимодействия человека и окружающей среды. Отмечено, что владение технологией рационального использования информационных ресурсов общества является одним из компонентов информационной культуры личности, а проблемы информационной культуры — это проблемы общества в целом, они имеют общественный и государственный статус.

Ключевые слова: *информационные технологии, информационная культура, информационная грамотность, информационный ресурс, глобализация.*

Yu. V. Trach, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

NEW INFORMATION TECHNOLOGIES AND INFORMATION CULTURE IN THE GLOBALIZED WORLD

This paper reports on research into the essential features of information culture in the context of the development of new information technologies. Much attention is given to the necessity of awareness of information culture as an important marker of development of the information society and the formation of the new character of the interaction between a human being and

the environment. It is noted that the working knowledge of the technology of rational use of information resources of the society is one of the components of the Individual Information Culture, and the challenges of information culture are the challenges of the society as a whole, they have a social and state status.

Key words: *information technologies, information culture, information literacy, information resource, globalization.*

Постановка проблеми. Вхідження людської цивілізації в інформаційне суспільство потребувало своєчасної підготовки людей до нових умов життя та професійної діяльності у високоавтоматизованому інформаційному середовищі, навчити їх самостійно діяти в ньому, ефективно використовувати його можливості і захищатися від негативних впливів. Проблема ще й у тому, що людству не завжди вдається в культурному сенсі пристосуватися до тих змін, які воно само здійснює. Однією з причин є те, що інформація перетворюється на важливий ресурс, а розвиток інформаційних технологій змінює життя суспільства і впливає на культуру.

Нині практично немає сфери людської діяльності, яка б не залежала від ринку інформації й не потребувала використання новітніх технологій. Це значною мірою змінює уявлення, погляди, спосіб життя та мислення сучасної людини і висуває до неї нові вимоги, головними серед яких є опанування інформаційної грамотності й інформаційної культури. У зв'язку із цим постає необхідність усвідомлення інформаційної культури як найважливішого показника розвитку інформаційного суспільства і становлення нового типу взаємодії людини та навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Перші спроби проаналізувати генезу інформаційної культури, виявити її історичну і соціальну зумовленість здійснені в працях Н. Б. Зінов'євої, А. І. Ракитова та ін. Роль бібліотек в інформаційному суспільстві досліджена в розвідках таких науковців, як: С. С. Антонова, М. Я. Дворкіна, А. І. Каптерев, І. Г. Моргенштерн, Ю. М. Столяров та ін. З вивченням інформаційної культури пов'язане питання культури читання, яке свого часу актуалізував М. О. Рубакін, а пізніше М. Я. Дворкіна, Н. В. Лопатіна та ін.

Існує значна кількість підручників з інформаційної культури особистості, журналістської етики, соціальної інформатики, інформаційно-професійної культури менеджера, авторами яких є О. В. Беребердін, С. В. Гриценко, І. В. Петрова та ін.

Незважаючи на численні дослідження проблематики інформаційної культури, більшість науковців роль інформації в сучасному суспільстві аналізують з позицій конкретної науки, що створює методологічну базу для вивчення проблеми, проте обмежує бачення самого феномену «інформаційна культура». Крім того, у працях багатьох дослідників концептуальної сутності інформаційної культури не завжди спостерігається методологічна послідовність. Отже, зважаючи на актуальність і практичну значущість питань, пов'язаних із сутністю інформаційної культури, **мета статті** — з'ясувати особливості взаємовпливу нових інформаційних технологій та інформаційної культури в контексті процесів глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформація нині слугує дієвим чинником будь-яких змін у суспільстві. Усвідомлення цієї істини зумовило створення концепції інформаційного суспільства, сутнісними ознаками якого є: пріоритет інформації й інформаційних технологій як провідних, стратегічних чинників розвитку продуктивних сил; глобалізація процесів та явищ, що формує єдиний інформаційний простір і сприяє діалогу та взаємопроникненню культур; зміна ролі особистості, актуалізація знань і кваліфікації як головного джерела оновлення світу; розширення сфери культури (нова комунікація, полікультурність, віртуалізація тощо) і виникнення нових культур (електронна, мережева, мультимедійна та ін.); інноваційний стиль мислення; еволюційно-синергетичний, системно-інформаційний підхід; гуманізація і гуманітаризація знання; виникнення інформаційно-екологічних проблем, загроза психофізичному здоров'ю людей та ін. [3].

Упровадження інформаційних технологій створило нові, унікальні можливості для активного й ефективного розвитку держави, суспільства, особистості. Разом з процесами інформатизації відбувається активний розвиток нової форми культури — інформаційної. У широкому сенсі під інформаційною культурою розуміють сукупність принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивну взаємодію етнічних і національних культур, їх поєднання в загальному досвіді людства. У вузькому — оптимальні способи поведінки зі знаками, даними, інформацією й надання їх зацікавленому споживачеві щодо вирішення теоретичних і практичних завдань; механізми вдосконалення технічних засобів виробництва, зберігання та передачі інформації; розвиток системи навчання, підготовки людини до ефективного використання інформаційних засобів та інформації [6]. З точки зору культурології інформаційна культура є одним з видів культуротворчої діяльності з оперативного пошуку інформації, якісної її обробки і практичного використання в різних системах комунікацій.

Комп'ютерна грамотність, поряд з уміннями адекватно формулювати потребу в інформації; ефективно здійснювати пошук потрібної інформації в усіх інформаційних ресурсах; переробляти її та створювати якісно нову; запроваджувати індивідуальні інформаційно-пошукові системи; адекватно відбирати й оцінювати інформацію; здатність до інформаційного спілкування — критерії інформаційної культури людини [6].

Активне збільшення обсягів інформації призвело до кризи, яка полягає в певному протиріччі: різноманіття інформації зросло і задовольняє різні потреби, але при цьому наявна надлишкова для споживача інформація; накопичений значний інформаційний потенціал, але люди не можуть ним скористатися через фізичні й технічні обмеження. Крім того, нині недостатньо здобути фундаментальні знання — необхідно знати, де і яким чином знайти потрібну інформацію. Особливо актуальною ця проблема є для наукових працівників та молодих спеціалістів, оскільки від якосного й швидкого пошуку інформації залежать їхні успіх і конкурентоспроможність. Пізнавати закономірності та перспективи розвитку інформаційного суспільства, орієнтуватися в потоках документів і масивах інформації, правильно оці-

нювати, знати основні джерела інформації, оптимально використовувати інформаційні комунікації — ці знання надзвичайно потрібні кожній людині в її практичній і науковій діяльності. Фахівці довели, що зміна рівня інформаційної культури підвищує успішність самореалізації в навчальній, а потім і в професійній діяльності [2].

Слід зауважити, що інформаційна некомпетентність не усвідомлюється молоддю, як і значення її подолання для успішної роботи, самоосвіти, і це можна й слід розглядати як прояв глобального процесу зниження загальної культури суспільства та інтересу до книги і читання, нерозуміння їх інформаційної значущості. Невипадково в деяких розвинутих країнах ключову роль у формуванні інформаційної грамотності відіграють бібліотеки і медіацентри. Наприклад, стандарти, запропоновані Американською бібліотечною асоціацією шкільних бібліотекарів, визначають місію шкільного медіацентру як забезпечення умов ефективного використання студентами й викладачами ідей та інформації. Тобто освітні бібліотечні медіацентри однією з головних цілей своєї діяльності проголошують формування інформаційної грамотності як гарантії інтелектуального доступу студентів до інформації.

Існує причинно-наслідковий зв'язок між становленням інформаційного суспільства і найважливішими змінами в освіті, провідною серед яких є принципові зміни у сфері виробництва та споживання інформації і знань. Суть цих змін полягає в тому, що інформація і знання стали нині головною перетворюючою силою суспільства. Новизна, прискорення та швидкоплинність — це найхарактерніші ознаки життя, а безперервна освіта і здатність до перекваліфікації — невід'ємні умови збереження соціального статусу особистості. Успішність у навчанні, на роботі й у повсякденному житті кожної людини залежить від її здатності своєчасно знаходити, отримувати, адекватно сприймати і продуктивно використовувати нову інформацію.

Опанування технології раціонального використання інформаційних ресурсів суспільства є одним з компонентів інформаційної культури особистості. Однак слід зазначити, наскільки б не вдосконалювалися технічні й програмні засоби інформатизації — один із засобів, які забезпечують раціональне використання інформаційних ресурсів, рівень інформаційної культури людини визначали і надалі визначатимуть основоположні (базові) знання та навички у сфері пошуку й семантичної обробки інформації. Саме ці знання і навички, без яких принципово неможлива успішна навчальна й професійна діяльність, мають стати предметом пильної уваги освітніх установ. Під час формування інформаційної культури в межах навчального закладу поряд з типовими вимогами необхідно зважати на такі чинники: багатопрофільність освітньої та професійної діяльності майбутніх фахівців; органічне поєднання потреб у різній інформації; здатність до адекватного сприйняття і передавання інформації з мінімальними спотвореннями; наявність розвинених комунікативних якостей; здатність до співпереживання і гнучкість поведінки в процесі навчання [2].

Одним з елементів нової інформаційної культури є комп'ютерна етика — сукупність моральних принципів і норм, які регулюють відносини між людьми, що склалися на основі їх роботи з комп'ютерами. Людина програмує комп'ютери, а які значною мірою «програмують» її мислення. Зміна моральних норм під впливом інформаційних технологій нині визнається багатьма спеціалістами — серед західноєвропейських мислителів набуває поширення думка про духовні проблеми людини, пов'язані з розвитком техніки (Х. Ортега-і-Гассет, Й. Хейзінга, К. Ясперс, М. Хайдеггер, П. Слотердайк та ін.). Відомий дослідник філософії науки В. Н. Порус одним з парадоксів сучасної цивілізації вважає «зубожіння духовного буття на тлі гігантського зростання інформації». Прагматично-утилітарна спрямованість розвитку сучасної технологічної цивілізації призводить у результаті до катастрофічних моральних наслідків: «Наукове знання, що використовується лише як засіб раціоналізації будь-яких видів людської практики і яке цінується тільки у своїй утилітарній функції, легко стає засобом гіпертрофії раціонально-технічного начала, «роботизації» людини» [7, с. 334]. Цілком очевидно, що в сучасній ситуації необхідні як подальший розвиток прикладної, зокрема інформаційної етики, так і пошук нових шляхів та підходів щодо розуміння сутності процесів, що відбуваються, які б змогли збагатити і саму інформаційну етику, і найважливіше, допомогти сучасній людині інформаційного суспільства адекватно усвідомити свою буттєву ситуацію.

Говорячи про необхідність специфічних норм поведінки людей, що є підґрунтям для виникнення прикладної етики, зокрема комп'ютерної, інформаційної, слід навести точку зору Е. Агаці, котрий зазначає: «... якщо мораль повинна регулювати людську діяльність у різних ситуаціях, то вона не може ігнорувати нових і безпрецедентних ситуацій, які створюються розвитком науки технології і надто часто мають інше походження, ніж ситуації, що регулюються існуючими моральними нормами» [1, с. 78].

Необхідність створення комп'ютерної етики зумовлена переважно тим, що створювані комп'ютерною технікою нові ситуації часто надають моральної значущості явищам, які раніше перебували поза межами моральних кодексів. Нині все, пов'язане з роботою комп'ютера, повинно контролювати людська етика. Однак при цьому слід зважати на те, що моральні норми можна застосовувати лише до поведінки людей, котрі вступають між собою в моральні відносини. Поза сферою суспільних відносин, де по суті перебувають технічні зв'язки і функціонують штучні системи, вони не діють. Щодо цього сучасний німецький філософ Х. Ленк зазначає: «... прагнення навмисно і поспіхом перетворити комп'ютер на моральну істоту означало б відкривати надто прості шляхи для виходу з дилеми відповідальності, обирати стратегію ухилення від вирішення проблеми, яка може призвести до відходу від власної моральної відповідальності. Якщо не можна притягнути до відповідальності особистість, то надто просто покласти відповідальність на комп'ютер чи взагалі від неї відмовитися» [4, с. 141].

Незважаючи на відсутність чітко визначених моральних норм і змісту мережевої культури, очевидним є той факт, що «принципи мережевої ети-

ки, яка формується, можуть бути вироблені лише під час чесно й відкритої публічної дискусії, що вможливить визначати, роз'яснювати і змінювати ті чи інші моральні норми на основі досягнення більшої узгодженості в поглядах та оцінках і передбачає рівноправну участь усіх зацікавлених у ній осіб» [5].

Висновки. Проблеми інформаційної культури — це проблеми суспільства загалом, які мають суспільний і державний статус. І хоча сучасне суспільство доволі часто визначається як інформаційне, тобто головною в ньому є роль інформації, культурологічний аспект інформатизації суспільства досі досліджений недостатньо. Однак інформаційне суспільство не має дистанціюватися від інтеграції культури й інформатики, не помічати їх фундаментального взаємозв'язку.

Інформаційна культура передбачає самодіагностування рівня і широти власних знань, виявлення прогалин, планування особистого інтелектуального розвитку на основі безперервної освіти протягом усього життя. Відтак, можна дійти висновку, що на рівень інформаційної культури, якість послуг і соціальний статус особистості в суспільстві в умовах глобалізації принципово впливають нові інформаційні технології. Оцінювання ефективності інформаційних технологій в управлінні та розробці дієвих моделей їх використання в процесах управління соціальними системами в сучасних умовах набуває також принципового значення. Інформаційний підхід до розуміння життя суспільства стає визначальною умовою формування державної політики розвинутих країн світу у сфері інформатизації і комп'ютеризації основних сфер життєдіяльності суспільства.

Проблема інформаційної культури є достатньо складною і багатоаспектною. Подальше вивчення проблеми, зокрема адаптації людини в інформаційному середовищі як споживача і виробника інформаційної культури, потребує нових досліджень.

Список використаних джерел

1. Агацци Э. Моральное измерение науки и техники / Э. Агацци. — М. : МФФ, 1998. — 344 с.
2. Волкова Г. Н. Формирование информационной культуры студентов-психологов в библиотеке вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Г. Н. Волкова [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-informatsionnoi-kultury-studentov-psikhologov-v-biblioteke-vuza>. — Загл. с экрана.
3. Гриценко С. В. Информационная культура личности в постиндустриальном обществе : автореф. дисс. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / В. В. Гриценко [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://cheloveknauka.com/informatsionnaya-kultura-lichnosti-v-postindustrialnom-obschestve>. — Загл. с экрана.
4. Ленк Х. Размышления о современной технике / Х. Ленк ; пер. с нем. под ред. В. С. Степина. — М. : Аспект Пресс, 1996. — 183 с.

5. Малькова Е. Ю. Этические проблемы виртуальной коммуникации : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.05 / Е. Ю. Малькова [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/eticheskie-problemy-virtualnoi-kommunikatsii>. — Загл. с экрана.
6. Миронова В. В. Інформаційна культура як основа загальної культури людини / В. В. Миронова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mdgu-kid.at.ua/publ/informacijna_kultura_jak_osnova_zagalnoji_kulturi_ljudini/1-1-0-68. — Назва з екрана.
7. Порус В. Н. Рациональность. Наука. Культура / В. Н. Порус. — М. : Изд-во Университета Российского академического образования, 2002. — 352 с.

References

1. Agazzi Evandro. Moralnoye izmereniye nauki i tekhniki / Evandro Agazzi. — М. : MFF, 1998. — 344 s.
2. Volkova G. N. Formirovaniye informatsionnoy kultury studentov-psikhologov v biblioteke vuza : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 05.25.03 / G. N. Volkova [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-informatsionnoi-kultury-studentov-psikhologov-v-biblioteke-vuza>. — Zagl. s ekrana.
3. Gritsenko S. V. Informatsionnaya kultura lichnosti v postindustrialnom obshchestve : avtoref. dis. ... kand. filoz. nauk : 09.00.11 / V. V. Gritsenko [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: <http://cheloveknauka.com/informatsionnaya-kultura-lichnosti-v-postindustrialnom-obshchestve>. — Zagl. s ekrana.
4. Lenk H. Razmyshleniya o sovremennoy tekhnike/ H. Lenk ; per. s nem. pod red. V. S. Stepina. — М. : Aspekt Press, 1996. — 183 s.
5. Malkova E. Yu. Eticheskiye problemy virtualnoy kommunikatsii : avtoref. dis. kand. filoz. nauk : 09.00.05 / E. Yu. Malkova [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: <http://www.dissercat.com/content/eticheskie-problemy-virtualnoi-kommunikatsii>. — Zagl. s ekrana.
6. Myronova V. V. Informatsiina kultura yak osnova zahalnoi kultury liudyny / V. V. Myronova [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://mdgu-kid.at.ua/publ/informacijna_kultura_jak_osnova_zagalnoji_kulturi_ljudini/1-1-0-68. — Nazva z ekrana.
7. Porus V. N. Ratsionalnost. Nauka. Kultura / V. N. Porus. — М. : Izd-vo Universiteta Rossiyskogo akademicheskogo obrazovaniya. 2002. — 352 s.

■ UDC 008:002

NEW INFORMATION TECHNOLOGIES AND INFORMATION CULTURE IN THE GLOBALIZED WORLD

Trach Yu. V., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv
0411@ukr.net

The article aims at elucidating the features of intercorrelation of new information technologies and information culture in the context of globalization.

Research methodology. The study is based on dialectical methods and principles of knowledge. The author has applied the concepts of general research approaches: systemic, structural and functional, active and scientific methods, synthesis, analysis, methods of logical analysis etc.

Results. This paper reports on research into the essential features of information culture in the context of the development of new information technologies. Much attention is given to the necessity of awareness of information culture as an important marker of development of the information society and the formation of the new character of the interaction between a human being and the environment. Computer literacy is regarded as one of the criteria of Information Culture and computer ethics is treated as one of its elements. Both forms are classified as parts of the operational information search, processing quality and practical use of different communication systems. It is emphasized that the working knowledge of the technology of rational use of information resources of the society is one of the components of the Individual Information Culture, and the challenges of information culture are the challenges of the society as a whole, they have a social and state status.

Novelty. The author substantiates the idea of Individual Information Culture by arguing that it is evident in different types of information: receipt, storage, encoding, processing, the creation of the basis for qualitatively new information and its practical use. Individual Information Culture manifests itself as an integral part of general culture.

The practical significance. The study demonstrated a need for identifying the trends of Individual Information Culture in the society.

Key words: *information technologies, information culture, information literacy, information resource, globalization.*

Надійшла до редколегії 25.01.2016 р.